עַד שֶׁתְּכַנֵּם לְחוּפָּה, מַשּׁוּם דְּעוּלָּא – שאמר שחוששים שמא ימזגו לה כוס של תרומה בבית אביה ותשקה ממנו לאחיה ולאחיותיה, ונמצא שמאכילה זרים בתרומה.

מסיימת הגמרא ומבארת: וְכֵן בַּג בַּג שאינו לומד משפחה לומר שאין חוששים לסימפון גם בארוסה, סֵימְפוֹן בַּעֲבָדִים לֵית לֵיהּ – לדעתו אין מקרה שבו מום מבטל המקח בעבדים, כפי שהגמרא מבארת להלן. ועל כן אי אפשר להוכיח משפחה לארוסה, שכן בשפחה לא קיים בה סימפון לא כן בארוסה שקיים, ומנין לנו שלא לחשוש לו. ומדוע אין מקרה של סימפון בעבדים: אִי מוּמִין – אם המומים שבגללם טוען לביטול המקח, דבר שֶׁפְּגָלוּי הוּא – חיצוני ונגלה לעין כל, הָא קָא חָזֵי לֵיהּ – הרי ראה אותם האדון כשבא לקנותו, ובודאי הסכים להם וכיצד יטען שהמקח טעות. אִי מַשּׁוּם מוּמִין שֶׁפַּסָּתֵר – ואם המומים אינם ניכרים, כגון פצעים במקומות המכוסים וכדומה, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינַּיהּ – מה לו ולמומים אלו, והרי לְמַלְאכָה קָא בָּעֵי לֵיהּ – לא קנאו לעבד אלא בשביל מלאכתו, וכיון שהם בסתר ואינם מפריעים לעבודתו, לֹא אִיכְפַּת לֵיהּ – אינו יכול לטעון בגללם שהמקח היה בטעות.

ואם ירצה האדון לחזור בו מן המקח כי נִמְצָא שהעבד הוא גַּנָּב – שכבר קודם לכן היה גונב ממון, אוֹ שהיה קוֹבְיוֹסְטוּם – גונב נפשות, הֶגְיעוּ – על כרחו של הלוקח העבד שלו, שאין טענות אלו סיבה לביטול המקח, שסתם עבד גנב הוא, וכל הקונה עבד על דעת כן קנאו. מַאי אָמְרַתְּ – איזה מום ברצונך לומר שאינו מצוי ויש בכוחו לבטל המקח, בנמצא שהיה העבד לְסָטִים מְוַוּיִן – הורג נפשות, וודאי סופו להתפס וליהרג, אוֹ שהיה העבד נָכְתָּב לְמַלְכוּת – מחוייב מיתה למלכות, והרי זה כמי שמכר לו עבד הרוג. דוחה הגמרא: חָנְהוּ – חסרונות הללו קָלָא אִית לְהוּ – קול ופירסום יש להם ובודאי שמע עליהם הלוקח קודם שקנאו, ואינו יכול בגללם לחזור בו. וכיון שכאמור אין שום מקרה שבו יש סימפון בעבדים, סובר רבי יוחנן בן בג בג שאין להוכיח מאכילת השפחה בתרומה שלא לחוש לסימפון גם בארוסה.

שואלת הגמרא: מִכְּדֵי בֵּין לְמַר וּבֵין לְמַר – מאחר שלדעת שני התנאים ארוסה לֹא אָכְלָה בתרומה, קשה, מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה לי אם אינה אוכלת מחשש סימפון, או מחשש שמא תשקה. מתרצת הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שלושת המקרים המובאים להלן. א. קִבֵּל – הבעל על עצמו שלא להקפיד ולא לחזור בו מן הקידושין. שלטעם של סימפון יכולה לאכול בעודה ארוסה, שגם אם יש בה מומים לא יתבטלו הקידושין. אבל לטעם של שמא תשקה אסורה, שעדיין היא בבית אביה בקרבת אחיה ואחיותיה, וקיים חשש שתשקם. ב. עוד הבדל, במקרה שכבר מָסַר האב את בתו לשלוחי הבעל שבאו לקחתה לבית בעלה. ג. וְהָלַךְ – וכן במקרה שהאב מינה שליחים והלכו שליחיו עם שלוחי הבעל. שבשני המקרים הללו עדיין הבעל לא ראה אותה, ומאידך כבר אינה נמצאת בקירבת בני משפחתה. לפיכך לטעם של סימפון אסורה לאכול, שמא כשיראנה ימצא בה מומים ויתבטלו הקידושין, אבל לטעם של שמא תשקה מותרת, כיון שכבר יצאה לדרך ואינה בין בני משפחתה להשקותם.

שנינו במשנה, בְּכֻלָּם, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אוֹמְרִים בְּדִינָר וְכוּ': מבארת הגמרא מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי שקדושין בדינר: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה טעמייהו, שֶׁכֵּן אִשָּׁה מַקְפֶּדֶת עַל עַצְמָהּ – על כבודה, וְאֵין מַתְקַדֶּשֶׁת – אינה גומרת בדעתה להתקדש בְּפָחוֹת מִדִּינָר. אבל הבין שכוונת ר' זירא שגם הסכימה להתקדש בפחות אינה מקודשת, לפיכך הקשה לו: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לר' זירא, אֶלָּא מַעֲתָּה – לדבריך שכסף הקדושין תלוי בקפידת האשה, אם כן נשים עשירות כְּגוֹן בְּנָתֶיהָ – בנותיו דְּרַבִּי יַנַּאי שהיה עשיר, דְּקָפְדָן אַנַּפְשַׁיְיהוּ – על כבודן, וְלֹא מַקְדְּשֵׁי – אינן מתרצות להתקדש בְּפָחוֹת מִדְּרָקְבָא – שלושה קבים דְּדִינְרֵי זהב, חָכֵי נַמִּי – האם תאמר לגביהן דְּאִי פָּשְׁטָה אחת מהן רָדָה וְקִבְּלָה חַד זוּזָא מֵאֲחֵר [־מאחד] לשם קדושין, חָכֵי נַמִּי דְּלֹא הָווּ קִדּוּשִׁין – משום שנעשו בפחות מתרקבא שרגילה להקפיד עליו, ודאי אין סברא לומר כך. ועל כרחנו שהכסף אינו תלוי בקפידתן של המתקדשות, ואף המקדש בפרוטה שנחשבת ככסף לכל ענין אחר חלו הקידושין.

מבאר ר' זירא את כוונתו: אָמַר לֵיהּ – לאביי, אם פָּשְׁטָה רָדָה וְקִבְּלָה מידי המקדש פחות מדינר, לֹא קָאֲמִינָא – איני אומר שיש ללכת אחר רגילות הנשים, כי ודאי המוכנה להתקדש בפחות, ואפילו בפרוטה מקודשת. כִּי קָאֲמִינָא שיש ללכת אחר הרגילות ואינה מקודשת בפחות, כגון דְּקִדְּשָׁהּ בְּלֵילְיָא, ומחמת החשיבה אינה רואה מה נתן. אִי נַמִּי דְּשַׁוְּיָהּ – שמינתה האשה שָׁלִיחַ שיקבל עבורה קידושין, בכגון זה שאינה יודעת בכמה קידש, סוברים בית שמאי שמכיון שרוב נשים מקפידות על דינר נחשב כאילו אף היא אמרה שלא תתקדש בפחות, ובנות ר' ינאי כאילו פירשו שאינן מתרצות בפחות משלשה קבין של זהובים.

טעם אחר לדעת בית שמאי: רַב יוֹסֵף אָמַר, מַעֲמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי שקדושין דינר, לפי שסוברים כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, כָּל 'כֶּסֶף' הָאָמוּר [־המוזכר] בַּתּוֹרָה, שיעורו בערכו של כֶּסֶף צוֹרִי – המטבעות שנהגו בזמנם במדינת 'צור', שהוא ערך המטבע שהיה נהוג בדורו של משה, זמן נתינת התורה. וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם – וכל כסף שהוזכר בתקנות חכמים, שיעורו כערך של כֶּסֶף מְדִינָה – הכסף שהיה נהוג בזמנם, וערכו שמינית מכסף צורי. ונמצא לפי זה שהכסף האמור בתורה לגבי קידושין אינו פרוטה, שפרוטה עשויה מנחושת וב'צור' השתמשו רק במטבעות העשויות מכסף. וסוברים בית שמאי שמכאן שרצון התורה שייעשו הקידושין בכסף חשוב ולא בסתם ממון שהוא פרוטה, לפיכך קבעו חכמים שייעשו בדינר שהוא דבר חשוב.

הגמרא עוברת לדון בדברי רב אסי, [ובהמשך תביא טעמים נוספים בדעת בית שמאי]: גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, ערכו הוא כערכו של כֶּסֶף צוֹרִי – המטבעות הנהוגות ב'צור', וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם – ערכו של הכסף המוזכר לגבי תקנות חכמים, כֶּסֶף מְדִינָה – הכסף שהיה נהוג בזמנם. מקשה הגמרא: וְכֻלָּא הוּא – האם אכן כלל זה נכון לכל המקומות שנזכר בתורה 'כסף'.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אד"ר, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השלישי שהוכפל בו כי טוב, בו כותב אודות ענין גידול הזקן ואיך משפיע זה על פרנסה לכשיבוא הזמן להסתדר בפרנסה כפשוטה.

כיון שלדברי הכל זקן מגודל הוא הענין דצלם אלקים, ולדברי הכל משובח ביותר וביותר מהנהגה בהיפך, כמוכח אפילו בדברי אלו שאין אומרים שגידול הזקן מוכרח ע"פ דין דאורייתא, וכמבואר בספריהם, הרי ודאי שהמוסיף בקדושה ואשר צלם אלקים ניכר על פניו, מוסיף כל זה

המשך בעמוד רנא

וַהֲרֵי לגבי מַעֲנָה – האמורה בשבועת מודה במקצת, דִּכְתִיב בענין זה (שמות כב, ו), 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר' והודה הנפקד במקצת טענת המפקיד וכפר במקצתה, שכדי להפטר מן השאר משביעים אותו הדיינים שאכן כדבריו שאינו חייב לו עוד. וּתְנַן (שבועות תחילת פ"ו) שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין – שהם משביעים את המודה במקצת, הַמַּעֲנָה – תביעת הטוען, תהיה על לא פחות משווי שְׁתֵּי מעות כֶּסֶף, שהן שני שליש דינר, וְהַהוֹדָאָה – של הנתבע תהיה על לא פחות מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה, אבל הודאה בפחות נחשב כ'כופר הכל', הפטור משבועת הדיינים.

וקושית הגמרא היא, שמאחר שנקטה התורה לשון 'כסף' ולא פירשה סכום, אם כן לפי כללו של רב אסי הרי שדיברה אפילו בטענה של מעה, ומדוע שנינו ש'הטענה שתי מעות כסף'. ומוכח מזה שלשון 'כסף' בתורה אינו מטבע מסויימת בכללו של רב אסי, אלא ל'ממון', וכאילו אמרה כי יתן איש אל רעהו ממון, ומסרה לחכמים שיקבעו הם על איזה סכום ממון ישביעו הדיינים, והם קבעו שהטענה תהיה לפחות שתי מעות.

משיבה הגמרא. שגם לרב אסי אין להשביע על טענת מעה: הָתָם – בשבועת הדיינים, ישנו לימוד מיוחד שיטענו לפחות שתי מעות, שנאמר 'כי יתן' 'כסף או כלים', הקישם הכתוב להשמיענו שיהא הכסף דּוֹמֶיא דְּכֵלִים ['בדומה לכלים], מַה – כמו בהפקדת כֵּלִים לכל הפחות שְׁנַיִם – שני כלים, שלא נאמר 'כלי' אלא 'כלים', ומכאן שאין משביעים על כלי אחד, אַף בהפקדת כֶּסֶף לכל הפחות שְׁנַיִם – שני מעות כסף, ואין משביעים על טענת מעה אחת.

עוד דרשו מהיקש זה: וּמַה – וכמו בענין כֶּסֶף מדבר בשתי מעות שהם דָּבָר חָשׁוּב – סכום עם איזו חשיבות, אַף שבועה על כֵּלִים צריך דָּבָר חָשׁוּב – שיהיה בכלים חשיבות של ממון, אבל כלים שאין בהם חשיבות זו, כגון טענו שתי מַחֲטִים וכדומה והודה באחת, אין הדיינים משביעים אותו.

עוד קושיא על רב אסי: וַהֲרֵי בענין מַעֲשֵׂר שני, שמעלים את פירות המעשר ואוכלים אותם בירושלים, וכשטורח הוא לו להעלותם לירושלים, דִּכְתִיב – לגבי זה (דברים יד, כה) 'וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף', 'וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ' וגו', היינו שיחלל את קדושת הפירות על כסף, ויקח עמו כסף זה לירושלים, ושם וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ בַּבָּקָר וגו', יוציאהו על כל דברי מאכל שירצה. וּתְנַן (מעשר שני פ"ב מ"ח) הַפּוֹרֵט מָלֵא מִמַּעֲשַׂר שֵׁנִי – הצטברו לו בביתו פרוטות נחושת שחילל עליהן במשך השנה את פירות המעשר שני שלו, והגיעו בשוויין לערך של סלע כסף, יכול להקל על נשיאתן ולהחליפן בסלע כסף, ואותו יעלה לירושלים. הרי מבואר מן המשנה שמחללין מעשר שני על פרוטות נחושת, ולפי הכלל של רב אסי מאחר שנזכר בחילול זה לשון 'כסף', כיצד אפשר לחלל על פרוטות. משיבה הגמרא: כֶּסֶף הַכָּסֶף – מספר פעמים נכתב כסף בענין חילול, 'וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף' 'וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף' 'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף', מכאן שהכתוב רִיבָּה אף את המטבעות שאינן בצורה.

עוד שאלה על רב אסי: וַהֲרֵי הפודה נכסי הֶקְדֵּשׁ – המחללם על מעות ומוציאם לחולין, דִּכְתִיב, 'וְנָתַן הַכֶּסֶף להקדש וְקָם לוֹ' – והנכסים יוצאים בכך לחולין ונעשים שלו. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, נכס הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה – מאה דינרים, שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה בלבד הרי זה מְחוּלָּל – נעשית הפרוטה הקדש והנכס יוצא לחולין, ולפי כללו של רב אסי איך אפשר לחלל על פרוטת נחושת שאינה נוהגת ב'צור'. משיבה הגמרא: הָתָם נָמֵי – גם בחילול הקדש ישנו לימוד מיוחד לרבות שאר מטבעות שאינן ב'צור', 'כֶּסֶף כֶּסֶף' יָלִיף מִמַּעֲשֵׂר – נאמר כסף בפדיון מעשר שני ונאמר כסף בפדיון הקדש, ולומדים בגזירה שוה שכמו בכסף מעשר שני מתחלל ההקדש על פרוטה, אף כסף הדומה לו היינו הכסף שבענין חילול נכסי הקדש הוא בפרוטה.

עוד מקשה הגמרא על רב אסי: וַהֲרֵי קִידּוּשֵׁי אִשָּׁה שנאמר בהם כסף, דִּכְתִיב 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ' וְנָמַר – ודרשו (לעיל ב.) בגזירה שוה קִיחָה מְשֻׁדָּה עֶפְרוֹן – שנאמר שם 'ואתי כסף השדה' 'קח' ממני', שכשם שלקיחת שדה נעשית בכסף אף קידושי אשה נעשים בכסף. וּתְנַן במשנתנו, בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים שאשה מתקדשת בְּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה, ולפי הכלל של רב אסי הרי שעל כסף הקידושין להיות דוקא במטבע הנוהגת ב'צור', ולא בפרוטה שאינה נהוגה שם, נָמֵא – האם נאמר שרַב אַסִּי דְּאָמַר כְּבֵית שַׁמַּאי – סובר כמותם, שהרי רק לפי שיטתם שקידושין בדינר שהוא מטבע הקיים ב'צור' אפשר ליישם את כללו של רב אסי. אלא שזהו דבר תמוה, שהרי הלכה כבית הלל (עירובין יג:).

הגמרא חוזרת בה ואומרת שדברי רב אסי נאמרו באופן שונה: אֶלָּא, אִי אִיתְּמַר רב אסי שצריך כסף צורי, הָכִי אִיתְּמַר – כך אמרם, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, כָּל כֶּסֶף קָצוּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה – שנתפרש סכום הכסף, כגון חמישים כסף שנותן אונס בתולה לאביה, ושלושים כסף שחייב בהם מי ששורו הרג עבד כנעני, תשלומים אלו נעשים כפי ערכו של כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דְּבְרֵיהֶם – וכל סכום קצוב שנזכר לגבי תקנות חכמים, כֶּסֶף מְדִינָה – כוונתם לכסף שהיה נפוץ אצלם ברחבי המדינה, שערכו שמינית מערך הכסף שב'צור'. ולפי אוקימתא זו לא קשה על רב אסי מדברי בית הלל, משום שבקידושין נאמר בתורה כסף סתם, דהיינו 'ממון' ופרוטה בכלל.

מקשה הגמרא על אוקימתא זו: אם כן מַאי קָא מַשְׁמַע לָן רב אסי תָּנְיָא – מפורש בברוכות (מט:) חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל פדיון בֵּן בכור, וכן שְׁלֹשִׁים כסף שֶׁל עֶבֶד – שחייב בהם מי שהרג שורו עבד כנעני, וכן חֲמִשִּׁים שֶׁל אונס – שמשלם אונס נערה, וְשֶׁל מְפַתֶּה נערה לשכב עמו, שגם הוא משלם חמישים, וכן חיוב מֵאָה כסף שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע על אשתו, כּוּלָּם – כל אלו תשלומיהם בְּשֶׁקֶל הַקּוֹדֶשׁ בְּמָנֶה צוֹרִי – לפי חשבון שעשרים וחמש שקלי קודש עולים למאה דינרים הנהוגים ב'צור'. הרי שכבר ידענו שכל כסף קצוב בתורה הוא צורי, ומה חידש לנו רב אסי. מתרצת הגמרא: וְשֶׁל דְּבְרֵיהֶם – ערך הכסף שנזכר לגבי תקנות חכמים, שמשערים אותו לפי כֶּסֶף מְדִינָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ – לרב אסי להשמיענו, דְּלֹא תֵּימָא תְּנַן – כיצד נשער סכום זה. דְּתַנְיָא, תקנו חכמים הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ – שהשמיע בפיו קול תקיעה לתוך אזנו, ונתבייש בכך. נוֹתֵן לוֹ דמי בושתו סֶלַע – כך שיערו חכמים דמי בושת של אדם בינוני, וְלֹא תֵּימָא – אל תתעה לומר מַאי – איזה סֶלַע חייבו חכמים, של צורי ששווי אַרְבַּע זוּזֵי, אֶלָּא מַאי סֶלַע שחייבוהו, פְּלֶגְא דְּזוּזֵא – מטבע ששוויה חצי זוז, והיא סלע מדינה שמינית מסלע צורי. והטעם שנקטה הברייתא סלע אף שכוונתה לחצי זוז, משום דַּעֲבֵדֵי אִינְשֵׁי דְּקָרוּ לְפַלְגָא דְּזוּזָא אִסְתִּירָא – דרך האנשים שקוראים למטבע זו ששוויה חצי זוז, סלע.

טעם נוסף לשיטת בית שמאי שקידושין בדינר: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, מַעֲמִיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי, כְּרַחְוּקְיָה – כדרשתו, דְּאָמַר חִזְקִיָּה (לקמן יד:) בענין 'גרעון כסף' האמור בעבד ואמה העבריים. כגון שנקנה העבד בשש מאות זוז לשש שנים ועבד ג' שנים, אם רוצה משלם לאדון הנותר ג' מאות זוז ומיד יוצא לחפשי, ודרש חזקיה אָמַר קְרָא (שמות כא, ח) באמה עבריה, 'וְהֶפְדָּהּ' מְלַמֵּד הכתוב שֶׁמְּגָרַעַת מִפְּדִיּוֹנָהּ – מן הדמים שנמכרה, את דמי הימים שכבר עבדה אצל האדון, וְיוֹצְאָה לחירות. אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא שדמי המכירה דְּיָהֵב לָהּ – הניתנים עבורה לכל הפחות דִּינָר, הֲיינוּ דְּמִגָּרְעָה וְאָזְלָה – שייך שיתקיים גרעון הכסף שמסכום זה מגרעת עבור ימי עבודתה פוחת והולך עַד פְּרוּטָה, ואת זה תשלם לאדון כדי לצאת, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּיָהֵב לָהּ פְּרוּטָה – שיכול לקנותה בפרוטה, מִפְּרוּטָה מִי מִגָּרְעָה – איזה אפשרות גרעון יש מפרוטה, הרי משעשתה עבורו איזה שרות נמצא שחייבת לו פחות מפרוטה ואין כאן ממון לגרוע ממנו, וממילא מוכרח שדמי אמה עבריה לכל הפחות דינר.

ובטרם סיים התרצן לבאר כיצד למדים שבדומה לכסף מכירה אף קידושי אשה בדינר, הקשו עליו: וְדִלְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא שרק הֵיכָא דְּיָהֵב לָהּ – האדון עבורה בשעת הקניה דִּינָר, ויש אפשרות לקיים גרעון כסף, תִּיגְרַע עַד פְּרוּטָה – יתקיים ענין גרעון כמו שלמדנו, אבל הֵיכָא דְּיָהֵב לָהּ פְּרוּטָה – שאין אפשרות לגרע, לֹא תִּיגְרַע כְּלָל – לא תצא בגרעון, וכשנפרש את הפסוק כך אין ממנו הוכחה שקנין אמה חייב להיות דוקא בדינר.